

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Буглай Наталі Михайлівни**
«Формування зовнішньополітичної стратегії та реалізація пріоритетних
напрямів зовнішньої політики Республіки Польща (1995–2005 рр.)»,
поданої до захисту на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук
за спеціальністю 07.00.02 – **всесвітня історія**

Укотре у світовій історії відбувається переформатування сфер впливу, а глобальні тенденції й проекти, вказуючі на основну нить єдності людства водночас нагтовхуються на вимір важливості національної суверенізації держав регіонів, їх внутрішньої потреби займати достойні позиції у новому облаштуванні задля, як вважають, їх успішного буття. Знову у теоретичній науковій площині актуалізуються у дискусіях дискурси національних і глобальних історій. Й певного сенсу набуває розгляд питань всесвітньої історії, міжнародних відносин, пов'язаних з висвітленням зовнішньополітичних стратегій держав, їх реалізацій. Для нас у цьому ключі сьогодні важливим є осмислення досвіду Польщі кінця 90-х ХХ ст. – поч. ХХІ ст. Саме в цей час відбувалися важливі трансформації усіх сфер її політичного життя, що, поряд із чіткими і прописаними цілями привели до лідерства у регіоні, констатували вступ до НАТО (1999) та ЄС (2004).

Тобто, з огляду на сучасний стан здійснення цивілізаційного вибору України у контексті світових змін питання досвіду Польщі десятиріччя набуття (1995–2005) набувають особливої ваги. Посилюються нині чинником нової хвилі з'ясування міждержавних відносин, яке українські аналітики називають «стратегічним абсурдом». Тож, є надія, що поява дисертаційної роботи Наталі Буглай, актуальної за змістом і цілісної за розглядом, слугуватиме покращенню як відносин між Україною та Польщею, так появою вартісних думок та перспектив у реалізації наших зовнішньополітичних цілей. А українська історіографія поповнюється ще одним оригінальним дослідженням у галузі полоністики, теоретична й практична значимість якого очевидна.

Одразу зауважу два вагомі чинники. Перший, це хронологічні рамки дослідження, що вказують на нашу присутність у подіях, які аналізує дослідниця. Другий – Н. Буглай, працюючи у Миколаєві, упродовж тривалого часу вивчає історію Польщі, захистила кандидатську дисертацію «Польща в реалізації євроінтеграційного курсу України: міжрегіональне співробітництво» (1999–2008 рр.) на базі Дипломатичної академії України, докторська дисертація виконана у межах розробки науково-дослідних тем відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України, й її науковим консультантом є доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач названого відділу, знаний Учений С. Віднянський. Певною мірою ці відомості є репрезентативними для опонованого дослідження.

Одразу привертає увагу чітка грамотна структура побудови праці, логіка та стиль викладу осмисленого матеріалу, глибоке розуміння історичного процесу вцілому та конкретного предмету дослідження. До слова, ясно означено, що об'єктом вивчення є зовнішня політика Республіки Польща у 1995–2005 рр. як багатовимірний процес і важлива складова постсоціалістичної трансформації країни, що сприяла розвитку її політичного, економічного і соціального потенціалу та міжнародного авторитету в існуючій системі міжнародних відносин. А предметом висвітлення визначено особливості процесу формування зовнішньополітичної стратегії Польщі, її нормативно-правове та інституційне забезпечення та пріоритетні напрями розвитку її зовнішньої політики, методи, форми і наслідки їх реалізації на багатосторонньому, двосторонньому, субрегіональному рівнях у досліджуваний період. Авторка пропонує цілком можливий формат розгляду їх у п'яти розділах, вступну частину, що містить усі належні складові, висновки, список використаних джерел та літератури (827 позицій).

Міжнародні відносини можна вивчати у різних площинах, акцентуючи на тих чи інших пріоритетах. Доцільно й фахово докторантка, подаючи

методологію, передбачає трьохрівневий аналіз зовнішньої політики Польщі: теоретико-концептуальний, доктринальний, практико-політичний.

Прочитавши дисертацію, можна погодитися з означенням її наукової новизни. Найголовніше у тому, що було здійснено вперше, у п'яти положеннях: завдяки творчому використанню емпірично-теоретичних методів дослідження обґрунтовано зовнішньополітичну стратегію і принципи зовнішньої політики Республіки Польща і доведено, що вони спиралися на ідеї авторів «Культури», зокрема концепцію Є. Гедройца – Ю. Мєрошевського, відповідали чітко визначеним національним інтересам держави і новим геополітичним реаліям в Європі та світі; виявлено, що упродовж 1995–2005 рр. запорукою ефективності зовнішньої політики Польщі були зміцнення національної державності в процесі успішної посткомуністичної трансформації, належне нормативно-правове та інституційне забезпечення зовнішньополітичної діяльності, цілеспрямована і послідовна діяльність та конструктивна взаємодія всіх гілок польської влади у вирішенні зовнішньополітичних завдань, а також підтримка польського суспільства зовнішньополітичного курсу держави; доведено, що з моменту проголошення курсу на інтеграцію до НАТО і ЄС й до вступу Польщі у ці організації, реалізація євроатлантичного і європейського вибору незмінно залишалися ключовими зовнішньополітичними пріоритетами держави, доцільність реалізації яких, попри низку викликів, не ставилася під сумнів ні владою, ні суспільством, а також послідовно й дієво підтримувалися США та провідними державами Західної Європи; всебічно висвітлені переговорний процес та особливості й основні етапи приєднання Республіки Польща до НАТО і ЄС, з'ясовані рушійні сили польських інтеграційних процесів, розкриті різнопланові механізми, задіяні з обох сторін в процесі євроатлантичної і європейської інтеграції та співвідношення й взаємозв'язок внутрішніх польських національних інтересів та зовнішніх політичних процесів; доведено, що в процесі розвитку добросусідських відносин і міждержавної взаємодії з державами Вишеградської групи на їх шляху євроатлантичної та європейської інтеграції, Польща демонструвала і намагалася конкретними зусиллями

посилити свою роль регіонального лідера і головного союзника США в Центральній Європі. Низка інших положень набули подальшого розвитку, конкретизації та уточнень.

Заслуговує на увагу ретельний добір, аналіз, диференціювання та вдала спроба об'єктивного розгляду за країнознавчим та проблемно-тематичним підходами історіографії проблеми. Варто зацентувати й на потужній джерелознавчій базі дослідження. Справді, дисертантка намагалася залучити до осмислення «максимально можливу» сукупність репрезентативних конкретно-історичних джерел, відповідним чином їх класифікувати. Так, з огляду на походження, зміст та значущість інформації, виокремлює групи: неопубліковані архівні й опубліковані документи (нормативно-правові акти, програмні та довідково-інформаційні документи органів державної влади РП, інститутів ЄС, НАТО, інших організацій, прийнятих за участю Польщі або щодо неї, а також укладених РП із сусідніми та іншими державами, політика щодо яких аналізується); довідково-енциклопедичні видання; конкретно-соціологічні та статистичні матеріали аналітичних центрів; матеріали періодичних видань; офіційні промови, виступи, доповіді, заяви, мемуари та спогади вищих державних посадовців, політиків і дипломатів. Наголошу, що поряд з іншими можливостями пошуку і залучення джерел, зуміла скористатись мережею. Й огляд сайтів, з якими працювала, значимий. З-поміж інших: офіційні сторінки в Інтернет вищих органів державної влади РП – Президента, Сейму, Ради міністрів, Міністерства закордонних справ, Європейського Союзу, НАТО, Вишеградської групи, єврорегіонів та ін.

Активна вмiла робота з історіографією і різноплановими джерелами дозволила підготувати цікаве, самостійне, виважене у оцінках і баченнях дослідження. Ознайомлюючись із працею, відчувається високий рівень професійного історика, базований на доброму розумінні подій і культурі дослідника. Певною мірою сама робота, попри складність і суперечливість багатьох питань, звучить спокійно, нагадуючи «епоху компромісів» А. Кваснєвського. Щодо останнього, слушно приділено значну увагу у роботі.

Привертають увагу доречно вміщені його думки, що уже стали в історії Польщі знаковими. Так, трактуючи розширення на схід кордонів НАТО, авторка, словами Президента, пише про «закриття не лише розділу історії, починаючи від Ялти, але й народження концепції будівництва на базі спільних цінностей нової Європи». Загалом відзначу олюднення дисертації значимими творцями стратегій і подій часу.

Цікавим і потрібним є науковий екскурс в історію у підрозділі «Концептуальні засади польської зовнішньої політики». Щоправда, можливого посилення могли додати думки, які поляки часто згадують як уроки міжвоєнної Польщі: відкидання безплідної пактоманії, потребу самостійної зовнішньої політики (без якої незалежність країни є фікцією), «*nie o nas bez nas*» як дороговказ її, прийняття розуміння компромісу, й відкидання його нав'язування, ін.

Відзначу також розуміння й акцент дисертантки й на інструментах м'якої сили, зокрема публічній дипломатії, про що зазначає у підрозділі «Інституційне забезпечення зовнішньополітичної діяльності Польщі». Здійснений же аналіз нормативно-правової основи співробітництва Польської держави з НАТО та ЄС, дозволив виокремити три групи, детально представлені конкретними документами.

Впадає у вічі прагнення Н. Буглай, де це можливо, увиразнити розгляд етапами, періодами. Як наприклад, реалізацію Польщею євроатлантичного вибору вона вписує відповідно в 1995–1997 рр., 1997–1999 рр., і з 1999 р. А взаємини РП з ЄС у 1995–1997 рр., 1998–2004 рр., з 2004 р. Зазначає закономірність приєднання Польщі до НАТО. Й наголошує, що, на відміну від НАТО, вступ Польщі до якого зумовлювався, насамперед, потребами національної безпеки, долучення до Євросоюзу розумілося головним чином в контексті реалізації цивілізаційного вибору. Вірно помічає й називає важливим кроком на цьому шляху 1997 р., 2 квітня – прийняття нової Конституції. Свого часу ґрунтовно тлумачив про чинники, які вплинули на те, що перша суверенна держава в ЦСЄ прийняла її останньою в регіоні професор

Анджей Айненкель. З роботами котрого варто ознайомитися. Н. Буглай пише про ст. 90 й стверджує, що основний закон у своїй останній редакції виявився потенційно підлаштованим до вступу держави у Європейську спільноту. Багатоаспектно і різнорівнено розглядаючи розвиток польсько-американських відносин, констатує, що Польща так і не стала для США рівноправним союзником.

Природно, привертає увагу четвертий розділ, бо в ньому йдеться про формування й реалізацію східного напрямку зовнішньої політики Польщі. Авторці вдалося ґрунтовно, водночас просто і зрозуміло представити це десятиріччя історії стосунків польсько-українських як пріоритетних, генезу польсько-білоруського та польсько-литовського співробітництва, проблеми взаємодії з Російською Федерацією. Уже у самих формулюваннях зрозуміло, які акценти обережно розставляє Н. Буглай, розглядаючи здобутки, труднощі, протиріччя на фоні загальної міжнародної ситуації та інтересів.

Дисертантка певну увагу надає дослідженню РП в діяльності Вишеградської групи, транскордонному співробітництву, визначає Польщу як транскордонного лідера центральноєвропейського регіону, аргументуючи, що однією з перших у Центральній Європі почала створювати єврореґіони.

Роботу завершують цілком послідовні самостійні висновки.

Відзначаючи високий фаховий рівень дисертантки і підготовленої докторської дисертації, висловлю деякі міркування – побажання щодо роботи.

Потребує пильнішої уваги використання й атрибуція певних термінів. На наш погляд, термін III Річ Посполита, хоч і зрозумілий, і відомий в українській історіографії, недоречний.

Залучення польських архівів, а також безпосереднє спілкування з будівничими зовнішньополітичних стратегій, й тими, хто їх реалізовував та відстежував додали би цінності дисертації.

Цікавим виглядає використання фото-відео-кіноматеріалів.

Доречним є виокремлення діяльності польської дипломатії. Та повніший аналіз потенціалу держави з огляду на тезу В. Огризка: «Не може бути сильної дипломатії за слабкої держави».

У розгляді українських подій 2004 р. – характеристичний виступ А. Квасневського в Давосі у 2005 р.

Є певні мовні й стилістичні огріхи, а у висновковій частині звучить «монографія».

У цілому, докторська дисертація підготовлена належним чином, відзначається науковою новизною, має практичну цінність, є самостійною, вносить вклад у розробку проблем всесвітньої історії.

Автореферат дисертації Н. М. Буглай віддзеркалює зміст дослідження, а опубліковані праці (монографії «Українсько-польське співробітництво: міжрегіональний аспект», «Епоха Квасневського» в зовнішній політиці Республіки Польща (1995–2005)», 53 публікації, з них: 28 – статей у фахових історичних журналах, 23 – інших виданнях України, 2 – у зарубіжних наукових виданнях (Опава, Варшава) відображають основні наукові бачення авторки, систему аргументів й головні висновки. Робота пройшла належну апробацію.

Дослідження «Формування зовнішньополітичної стратегії та реалізація пріоритетних напрямів зовнішньої політики Республіки Польща (1995–2005 рр.)» відповідає вимогам, які висуваються до докторських дисертацій, а його авторка – Буглай Наталя Миколаївна заслуговує присудження наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія.

Офіційний опонент

доктор історичних наук,
професор кафедри нової і новітньої історії
та методики викладання історії
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Леся Алексієвець

12.03.2018.

